

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ МИТНОЇ СТАТИСТИКИ В УКРАЇНІ ЗА ЧАСІВ ВІД КИЇВСЬКОЇ РУСИ ДО КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Митна статистика розвивалася та удосконалювалася в історичному аспекті залежно від попиту і пропозиції товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках, рішення щодо застосування того чи іншого митного режиму та розмір мита при здійсненні міжнародної торгівлі товарами безпосередньо залежали від нормативних документів, прийнятих на рівні держави та укладених між державами, що визначало залежний або незалежний політичний статус на той період нашої країни.

Завдяки митній статистиці, а саме її етапів можна відтворити розвиток економіки за часів минулого, встановити і зрозуміти політичні та економічні причини, за якими влада змінювала митне законодавство та митну систему загалом. Тому розглянемо основні здобутки митної статистики, дослідивши історію України за часів Київської Русі до Козацької держави.

Одним із перших етапів розвитку митної статистики є Київська Русь (початок IX – кінець XI століття). Митний контроль здійснювався безпосередньо князем Олегом, який вважається основоположником митної справи. Збирання мита було покладено на митників. Він побудував митні застави, за переміщення кордонів потрібно було сплатити проїзне, торгове та мостове мито. Несплата проїзного мита призводила до стягування штрафу в подвійному розмірі несплаченої суми мита, що було суттєвими важелями митного контролю для посилення платіжної дисципліни.

Для акумулювання грошей з подальшим спрямуванням на обслуговування і ремонт мостів була впроваджена мостовщина, що передбачала стягнення грошей з пішоходів та транспортних засобів за використання моста.

Наступним етапом розвитку митної статистики був етап Литовської доби, який припадає на кінець XI – середину XVI століття, пов'язаний з розпадом Київської Русі та прикріпленням до Литви. В той період посилюється митний контроль та запроваджуються санкції за спроби оминати міста, де повинно бути стягнуто мито.

Литовська доба вирізняється регламентуванням внутрішніх мит: замит (придбання товару за кордоном для подальшої реалізації або привезення грошей для витрачання на закупівлю товару), явка (повідомлення про готовність здійснити продаж товару), гостинне (за оренду приміщень), вагове (встановлення та підтвердження ваги товару). В цей період зростає попит на товари із Західної Європи. Серед імпортованих товарів найбільші обсяги мали наступні: тканини, коштовне каміння, скло, папір, напої.

Суттєвим фактором, який гальмував подальший розвиток зовнішньої торгівлі була багаточасова і водночас шахрайська система митних поборів. У межах Речі Посполитої діяли прикордонні митні комори, які відповідно до постанов сейму, розпоряджень короля, місцевих воєвод і магнатів збирали різні побори і податки, які в переважній більшості йшли не у королівську скарбницю, а в кишені місцевих владоможців і орендарів митниць. Широка регламентація торговельної системи, дух фіскалізму і привілеїв, можливість купити ці привілеї створювали серйозні труднощі в організації як зовнішньої, так і внутрішньої торгівлі [1, С. 312].

Наступним етапом є розвиток митної статистики в Козацькій державі (середина XVI – середина XVII століття). Саме в цей період була сформована власна митна система, впроваджено перший митний тариф Універсалом 1654 р. та створено загальнодержавну митну службу, яка контролювала роботу митних застав на кордонах. Це сприяло одержанню значних сум грошей, які спрямовувалися в подальшому на фінансування військ. Однак при втраті незалежності зовнішньоекономічна діяльність нашої країни змінила вектори розвитку внаслідок підписання «Переяславських статей» в 1659 р. Можливість здійснення безмитної торгівлі з окремими країнами була скасована.

Отже, за доби Київської Русі створюється митна справа, в якій зароджуються митні застави для стягнення мита та зборів з зарубіжних купців. Для посилення платіжної дисципліни в разі несплати проїзного мита стягувався штраф в подвійному розмірі несплаченої суми. За Литовської доби правові норми складали досить складну і запутану систему положень щодо діяльності митниць, оформлення, обкладання та сплати митних зборів. Це призвело до поширення шахрайства. За доби козацтва створюється перша в Україні загальнодержавна митна служба. Побудова власної митної системи мала важливе значення для продовження розвитку, поліпшення регулювання, зміцнення та незалежності України.

Література:

1. Бабірад-Лазунін В.О. Розвиток митної статистики України: історичний аспект. [Прикладна статистика: проблеми теорії та практики](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Pspttp_2013_13_40). 2013. Вип. 13. С. 309-322. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Pspttp_2013_13_40.